

Komisia pre náboženské vzťahy so Židmi

Smernice a návrhy na aplikáciu koncilovej deklarácie *Nostra aetate* (4)

Predstavenie dokumentu

Dokument bol publikovaný po schválení kardinálom Willebrandsom a z jeho právomoci ako predsedu novej Komisie pre náboženské vzťahy so Židmi, zriadenej Pavlom VI. 22. októbra 1974. Bol zverejnený krátko po deviatom výročí promulgácie deklarácie Druhého vatikánskeho koncilu o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám *Nostra aetate*.

Smernice a návrhy, ktoré sa vzťahujú na 4. bod deklarácie *Nostra aetate* si zasluhujú pozornosť pre ich výlučne praktickú povahu a jasnosť. Táto úmyselne praktická povaha textu je oprávnená tým, že ide o aplikačný dokument. Nepredkladá kresťanskú teológiu judaizmu. Taká teológia by bola určite zaujímavá pre výskumy a úvahy odborníkov, no vyžaduje si ešte oveľa hlbšie štúdium. Svoju úlohu v postupnom naplnení tohto úsilia môže zohrať aj nová Komisia pre náboženské vzťahy so Židmi.

Preambula dokumentu sa odvoláva na principiálne učenie koncilu o odsúdení antisemitizmu a akejkoľvek diskriminácie a o povinnosti vzájomného pochopenia a obnovenia vzájomnej úcty. Vyjadruje tiež nádej, že kresťania sa lepšie oboznámia s podstatou náboženskej tradície judaizmu a s tým, ako Židia chápu svoju vlastnú identitu.

Ďalej text ponúka rad konkrétnych návrhov. Časť venovaná *dialógu* vyzýva na bratský dialóg a na podporu hlbšieho doktrinálneho skúmania. Navrhuje tiež spoločnú modlitbu ako prostriedok vzájomného stretania sa. S ohľadom na *liturgiu* sa pripomína spojenie medzi kresťanskou liturgiou a židovskou liturgiou a zdôrazňuje sa pozornosť, ktorú treba venovať komentárom k biblickým textom, ako aj liturgickým výkladom a prekladom. Časť týkajúca sa *výchovy a vyučovania* umožňuje vyjasniť vzťah medzi dvoma zákonmi (Starým a Novým). Zaoberá sa tiež otázkou Ježišovho odsúdenia a smrti, kde sa zdôrazňujú očakávania, ktoré charakterizujú tak židovské, ako aj kresťanské náboženstvo. Odborníci sa vyzývajú zaoberať sa serióznym výskumom, a tam, kde je to možné, sa povzbudzujú zriaďovať katedry judaistiky a k spolupráci so židovskými odborníkmi. Posledná časť dokumentu sa zaoberá možnosťou *spoločných sociálnych aktivít* v kontexte úsilia o sociálnu spravodlivosť a mier. *Záver* sa medziiným týka ekumenického aspektu problému vzťahov s judaizmom, iniciatív

miestnych cirkví v tejto oblasti a základných línií poslania novej komisie zriadenej Svätou stolicou.

Text je pozoruhodne jasný v konkrétnych návrhoch, ktoré predkladá. Bolo by však zaiste nesprávne interpretovať túto jasnosť v zmysle limitovanosti programu týchto aktivít. Dokument predkladá návrhy, ktoré sa obmedzujú na niektoré kľúčové oblasti, ale je to dokument určený univerzálnej Cirkvi a ako taký nemôže brať do úvahy všetky konkrétne situácie. Predkladané návrhy majú poskytnúť isté myšlienky tým, ktorí sa pýtajú ako začať na lokálnej úrovni dialóg, na ktorý ich text vyzýva. Tieto návrhy sú spomenuté ako príklady. Vypracovali sme ich, lebo by mohli nájsť širšiu aplikáciu a ich predloženie predstavuje zároveň vhodný program, ktorý môže pomôcť miestnym cirkvám organizovať vlastné aktivity v súlade s hlavným smerovaním univerzálnej Cirkvi v dialógu s judaizmom.

Dokument možno považovať v istom zmysle za prvý krok komisie k uskutočňovaniu náboženských vzťahov s judaizmom. Nová komisia má, ak to bude potrebné, pripraviť a predložiť jeho ďalšie rozvinutie, ktoré sa javí nutné preto, aby koncilová iniciatíva v tejto dôležitej oblasti mohla pokračovať a naďalej prinášala ovocie na lokálnej i celosvetovej úrovni, pre pokoj v srdciach a duchovný súlad všetkých tých, ktorí pracujú pod ochranou jediného všemohúceho Boha.

Uverejnenie tohto dokumentu, ktorý vyzýva k úsiliu o vzájomné porozumenie a spoluprácu, spadá do otvorenia Svätého roku venovaného téme zmierenia. Je nemožné v tejto súhre okolností nevidieť pozvanie na štúdium a aplikáciu návrhov, ktoré dokument predkladá, v konkrétnych podmienkach. Podobne môžeme dúfať, že v ňom nájdeme užitočné usmernenia pre svoju spoluúčasť na tomto spoločnom podujatí aj naši židovskí bratia.

Preambula

Deklarácia Druhého vatikánskeho koncilu o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám *Nostra aetate*, vydaná 28. októbra 1965, znamená dôležitý medzník v dejinách židovsko-kresťanských vzťahov. Navyše krok, ktorý koncil urobil, historicky spadá do okolností hlboko poznačených spomienkou na prenasledovanie a vyvražďovanie Židov, ktoré sa udialo v Európe tesne pred druhou svetovou vojnou a počas nej.

Aj keď sa kresťanstvo zrodilo z judaizmu a prevzalo z neho niektoré podstatné prvky svojho náboženstva a bohoslužby, priepasť medzi oboma sa čoraz viac prehlbovala, až do tej miery, že kresťania a Židia sa navzájom temer nepoznajú. Po dvetisíc rokoch, príliš často poznačených vzájomnou ľahostajnosťou a mnohými konfrontáciami, poskytuje deklarácia *Nostra aetate* príležitosť na otvorenie či pokračovanie dialógu smerujúceho k lepšiemu vzájomnému pochopeniu. Za posledných deväť rokov sa v rôznych krajinách uskutočnili v tomto smere mnohé kroky. V dôsledku toho dnes možno ľahšie určiť, za akých podmienok sa dajú vytvoriť a rozvinúť nové vzťahy medzi Židmi a kresťanmi. Zdá sa, že teraz je vhodná chvíľa predložiť v duchu koncilovej smernice niekoľko konkrétnych návrhov zrodených zo skúsenosti, v nádeji, že pomôžu v živote Cirkvi uskutočniť zámery vyjadrené v koncilovom dokumente.

Opätovným odvolávaním sa na tento dokument znova pripomíname, že duchovné putá a historické vzťahy, ktoré spájajú Cirkev s judaizmom, odsudzujú všetky formy antisemitizmu a diskriminácie ako protirečiacie samotnému duchu kresťanstva, hoci na ich odsúdenie stačí už samotná dôstojnosť ľudskej osoby. Navyše nás tieto putá a vzťahy povinne zaväzujú k lepšiemu vzájomnému porozumeniu a k obnoveniu vzájomnej úcty. Zvlášť na praktickej úrovni je dôležité, aby sa kresťania usilovali lepšie poznať základné prvky náboženskej tradície judaizmu a aby si osvojili podstatné črty, ktorými Židia definujú seba samých vo svetle svojej vlastnej náboženskej skúsenosti.

S náležitou úctou voči týmto principiálnym úvahám navrhujeme niekoľko prvých praktických aplikácií v rôznych podstatných oblastiach života Cirkvi, aby sa medzi katolíkmi a ich židovskými bratmi zaviedli či rozvinuli zdravé vzťahy.

I. Dialóg

Je pravda, že vzťahy medzi Židmi a kresťanmi vo všeobecnosti len sotva presiahli úroveň monológu: odtiaľ je potrebné nastoliť skutočný dialóg.

Dialóg predpokladá, že každá strana chce poznať tú druhú a chce svoje poznanie druhého rozšíriť a prehĺbiť. Predstavuje tiež privilegovaný prostriedok na lepšie vzájomné poznanie a – najmä v prípade dialógu medzi Židmi a kresťanmi – hlbšie prebádanie bohatstva svojej vlastnej tradície. Vedenie dialógu si vyžaduje úctu voči druhému, takému, aký je; predovšetkým úctu voči jeho viere a náboženským presvedčeniam.

Cirkev, z moci svojho božského poslania a zo svojej vlastnej povahy, musí ohlasovať svetu Ježiša Krista (*Ad gentes*, 2). Ak nemá svedectvo katolíkov o Ježišovi Kristovi Židov urážať, musia sa snažiť žiť a šíriť svoju kresťanskú vieru tak, že v súlade s učením Druhého Vatikánskeho koncilu budú zároveň prísne rešpektovať náboženskú slobodu (deklarácia *Dignitatis humanae*). Rovnako sa majú usilovať porozumieť ťažkostiam, ktoré židovské duše – oprávnené naplnené vznešenou a čistou predstavou o Božej transcendentnosti – zakusujú zoči-voči tajomstvu vteleného Slova.

Aj keď je pravda, že v tejto konkrétnej oblasti je stále veľmi rozšírené ovzdušie podozrievania, podnietené poľutovaniahodnou minulosťou, kresťania majú byť schopní uznať svoju časť zodpovednosti a vyvodiť z toho praktické dôsledky do budúcnosti.

Povzbudzujeme kompetentné osoby, aby nielen viedli medzi sebou priateľské rozhovory, ale sa aj stretali a spoločne skúmali rôzne problémy súvisiace so základnými presvedčeniami judaizmu a kresťanstva. Je tiež veľmi dôležité, aby bola pritom zaručená úcta, ale aj veľká otvorenosť ducha a nedôvera voči vlastným predsudkom, čo sú nevyhnutné predpoklady na to, aby sa predišlo – aj neúmyselnému – zraneniu zúčastnených. Vždy, ak je to možné a vzájomne prijateľné, treba podporovať spoločné stretnutia pred Bohom, v modlitbe a tichej meditácii, lebo vtedy sa najskôr môže zrodiť pokora a otvorenosť srdca i mysle, ktoré sú nevyhnutnými podmienkami na hlbšie poznanie seba samých aj tých druhých. Osobitne to treba robiť v súvislosti s takými závažnými problémami, ako je boj za mier a spravodlivosť.

II. Liturgia

Treba mať na pamäti jestvujúce súvislosti medzi kresťanskou a židovskou liturgiou. Myšlienka spoločenstva života v službe Bohu a ľuďom z lásky k Bohu – ako sa uskutočňuje v liturgii – je práve tak charakteristická pre židovskú ako aj pre kresťanskú liturgiu. Pre zlepšenie židovsko-kresťanských vzťahov je dôležité uvedomiť si tie spoločné prvky liturgického života (formuly, sviatky, obrady, atď.), v ktorých zaujíma hlavné miesto Biblia.

Treba sa usilovať lepšie pochopiť všetko, čo si v Starom zákone zachováva svoju trvalú hodnotu (porov. *Dei verbum*, 14 – 15), keďže on nebol zrušený neskoršími výkladmi Nového zákona, ktoré skôr ukazujú plný zmysel Starého zákona, a tak sa oba zákony navzájom osvetľujú a vysvetľujú (porov. *tamtiež*, 16). To všetko je teraz ešte dôležitejšie, lebo liturgická reforma častejšie dáva do pozornosti kresťanov texty Starého zákona.

Pri komentovaní biblických textov treba poukázať na kontinuitu našej viery s vierou Starého zákona v línii prisľúbení a bez zmenšovania hodnoty originálnych prvkov kresťanstva. Veríme, že tieto prisľúbenia sa naplnili v prvom Kristovom príchode. Avšak rovnako je pravda, že stále očakávame ich dokonalé naplnenie v jeho slávnom druhom príchode na konci čias.

Pokiaľ ide o liturgické čítania treba dbať o to, aby sa v homíliách, ktoré sú na nich založené, správne vykladali state, v ktorých sa zdanlivo ukazuje židovský národ ako taký v nepriaznivom svetle. Treba sa snažiť o to, aby kresťanský ľud dospel k pochopeniu správnej interpretácie všetkých textov a ich významu pre súčasného veriaceho človeka.

Komisie, ktorým bola zverená úloha prekladať liturgické texty, nech venujú zvláštnu pozornosť spôsobu, akým vyjadria tie slovné spojenia a state, ktoré nedostatočne poučení kresťania môžu zle pochopiť v dôsledku predsudkov. Samozrejme, nikto nemôže meniť text Biblie, ide však o to, že pri verzii určenej na liturgické účely by malo ísť v prvom rade o jasné vyjadrenie zmyslu textu (1), pričom treba brať do úvahy biblické výskumy. Tieto poznámky sa tiež vzťahujú na úvody do biblických čítaní, ako aj na modlitbu veriacich (*oratio fidelium*) a na komentáre publikované v misáloch pre laikov.

III. Výchova a vzdelávanie

I keď ešte ostáva urobiť veľký kus práce, za posledné roky sa vďaka cirkevnému učeniu, štúdiu a výskumu odborníkov, ako aj vďaka začatému dialógu dosiahlo lepšie pochopenie samotného judaizmu i jeho vzťahu ku kresťanstvu. V tomto ohľade si zaslúžia zmienku nasledovné skutočnosti:

- V Starom i Novom zákone hovorí ten istý Boh, „ktorý inšpiroval knihy oboch zákonov“ (*Dei verbum*, 16).
- Judaizmus bol v časoch Krista a apoštolov mnohorakou skutočnosťou, keďže zahŕňal mnoho prúdov, duchovných, náboženských, spoločenských i kultúrnych hodnôt.
- Starý zákon a na ňom založená židovská tradícia sa nesmie stavať proti Novému zákonu takým spôsobom, aby sa vzbudzoval dojem, že ten prvý ustanovuje náboženstvo založené len na spravodlivosti, strachu a legalizme, bez vyzývania k láske k Bohu a blížnemu (porov. *Dt* 6, 5; *Lv* 19, 18; *Mt* 22, 34 – 40).

– Ježiš sa narodil zo židovského národa rovnako, ako jeho apoštoli a mnohí z jeho prvých učeníkov. Keď sa im zjavil ako Mesiáš a Boží Syn (porov. *Mt* 16, 16), nositeľ nového evanjeliového posolstva, predstavil ho ako naplnenie a zdokonalenie Starého zákona. A hoci Kristovo učenie malo od základov nový charakter, predsa sa v mnohých prípadoch opieralo o učenie Starého zákona. Nový zákon je hlboko poznačený svojím vzťahom k Starému. Ako vyhlásil Druhý vatikánsky koncil, „Boh, ktorý inšpiroval knihy oboch zákonov a je ich pôvodcom, múdro zariadil, že v Starom zákone sa skrýva Nový a v Novom zákone sa odhaľuje Starý“ (*Dei verbum*, 16). Ježiš tiež používal metódy vyučovania podobné tým, ktoré používali rabíni jeho čias.

– Ohľadom Ježišovho odsúdenia a smrti koncil pripomenul, že „nemožno ani všetkým Židom, ktorí vtedy žili, ani dnešným Židom bez rozdielu pripisovať to, čo sa spáchalo pri Kristovom umučení“ (*Nostra aetate*, 4)

– Dejiny judaizmu neskončili zničením Jeruzalema, ale pokračujú v rozvíjaní náboženskej tradície, ktorá je stále bohatá na náboženské hodnoty, hoci sme presvedčení, že jej význam a zmysel bol hlboko poznačený príchodom Krista.

– Spolu s prorokmi a apoštolom Pavlom „Cirkev čaká deň, ktorý je známy jedine Bohu, keď budú všetky národy vzývať Pána jedným hlasom a slúžiť mu spojenými silami (porov. *Sof* 3, 9)“ (*Nostra aetate*, 4).

Informovanosť ohľadom týchto otázok je dôležitá na všetkých úrovniach kresťanskej výchovy a vzdelávania. Pritom by sa mala osobitná pozornosť venovať najmä týmto zdrojom informácií:

- katechizmus a učebnice náboženstva;
- učebnice dejepisu;
- masmédiá (tlač, rozhlas, film, televízia).

Efektívne využitie týchto prostriedkov predpokladá dôkladnú formáciu vychovávateľov a učiteľov pôsobiacich vo vzdelávacích centrách, seminároch a na univerzitách.

Nech sa odborníci podnecujú k štúdiu problémov týkajúcich sa judaizmu a židovsko-kresťanských vzťahov, osobitne v oblasti exegézy, teológie, histórie a sociológie. K riešeniu týchto problémov majú prispieť aj vyššie katolícke výskumné inštitúty, ak sa dá, tak aj v spolupráci s inými podobnými kresťanskými inštitútmi a odborníkmi. Všade, kde je to možné, treba zriadiť katedry judaistiky a podporovať spoluprácu so židovskými vedcami.

IV. Spoločné sociálne aktivity

Židovská a kresťanská tradícia založená na Božom slove si uvedomuje hodnotu ľudskej osoby, ktorá je Božím obrazom. Láska k tomu istému Bohu sa musí prejavovať v účinnom konaní pre dobro ľudí. V duchu prorokov majú Židia a kresťania na každej úrovni – miestnej, národnej a medzinárodnej – ochotne spolupracovať v úsilí o sociálnu spravodlivosť a pokoj. Takáto spolupráca môže zároveň veľmi prispieť k posilneniu vzájomného porozumenia a úcty.

Záver

Druhý vatikánsky koncil vytýčil smer, ktorým sa treba uberať pri podporovaní hlbokého priateľstva medzi Židmi a kresťanmi. Pred nami je však ešte stále dlhá cesta.

Problém židovsko-kresťanských vzťahov sa týka Cirkvi samotnej, pretože „uvažujúc nad svojím vlastným tajomstvom“ sa stretá s tajomstvom Izraela. Preto je tento problém dôležitý aj v oblastiach, kde neexistujú nijaké židovské komunity. Zároveň má tento problém aj ekumenický aspekt: práve návrat kresťanov k prameňom a pôvodu ich viery naštepenej do Starého zákona, prispieva k úsiliu o ich jednotu v Kristovi, ktorý je uhlovým kameňom.

Biskupi majú v rámci všeobecného disciplinárneho rámca Cirkvi a v súlade s univerzálnym učením jej magistéria zistiť, čo je v tejto oblasti najlepšie urobiť na pastoračnej úrovni. Môžu napríklad zriadiť príslušné komisie alebo sekretariáty na národnej alebo regionálnej úrovni, či poveriť kompetentné osoby, aby podporovali uvádzanie koncilových nariadení a v týchto smerniciach uvedených návrhov do praxe.

Na úrovni univerzálnej Cirkvi zriadil Svätý Otec 22. októbra 1974 Komisiu pre náboženské vzťahy so Židmi, pričlenenú k Sekretariátu pre jednotu kresťanov. Táto špeciálna komisia vytvorená na povzbudenie a upevňovanie náboženských vzťahov medzi Židmi a katolíkmi – perspektívne aj v spolupráci s ostatnými kresťanmi – má v rámci svojich kompetencií slúžiť všetkým zainteresovaným organizáciám, poskytovať im informácie a pomáhať uskutočňovať ich úlohu v súlade s inštrukciami Svätej stolice. Komisia chce rozvíjať túto spoluprácu s cieľom správne a účinne uvádzať do praxe zámery vyjadrené koncilom.

V Ríme 1. decembra 1974

kard. Johannes Willebrands,

predseda

Pierre-Marie de Contenson OP,

sekretár

POZNÁMKY

1) Tak napríklad výraz „Židia,“ znamená u sv. Jána niekedy podľa kontextu „predstavitelia Židov,“ alebo „Ježišovi protivníci,“ čo lepšie vystihuje myslenie evanjelistu a vyhýba sa zdaniu, že ide o židovský národ osebe. Ďalším príkladom je používanie slov „farizej“ a „farizejstvo,“ ktoré nadobudli zväčša hanlivý význam.